

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІН АУДАРУДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРЕрмагамбетова А.С.¹ Иржанова С.Қ.²,¹филология ғылымдарының кандидаты, доцент,²к. магистранты, мамандығы: «6М056 – Аударма ісі: синхронды аударма»

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан, e-mail: sadubek97@mail.ru

Андатпа. Мақалада балалар әдебиетін аударуда туындайтын мәселелер талданады. Зерттеу барысында балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып (балаларға арналған мектеп жасына дейінгі балалар, кіші мектеп оқушылары, жасөспірімдер), оларға арналған әдебиеттерді аударуда шығармашылық тұрғыдан қарастыру ерекшеліктері анықталды. Балаларға арналған классикалық әдебиеттерден алынған үзінділер және олардың қазақ тіліне аудармалары аударма ғылымының заманауи талаптары тұрғысынан қарастырылған.

Тірек сөздер: балалар әдебиеті, аударма, ағылшын тілі, орыс тілі, грамматикалық алмастырулар.

Кіріспе.

Балалар әдебиеті көркем шығармашылық пен оқу іс-әрекетінің қиылысында пайда болды. Балалар әдебиеті – оқырман-баланың мүдделеріне назар аудара отырып, өзіне ән барлық қасиеттері бар жалпы әдебиеттің бөлігі, сондықтан көркемдік ерекшелігімен, барабар балалар психологиясымен ерекшеленеді. Балаларға арналған әдебиеттегі ерекшелік арнайы оқырман аудиториясына байланысты балалар әдебиетінің функцияларында айқын көрінеді. Балалар әдебиетінің маңызды функциялары ретінде, әрине, білім беру және білім беру функциялары ерекшеленеді. Балаларға арналған әдебиеттің басты мақсаты-лайықты білім беру, болашақ ересек өмірге дайындалу. Сондай-ақ, балалар әдебиеті эстетикалық функцияны атқарады, ол балада сұлулық сезімін тәрбиелейді және дамытады. Сонымен қатар, гедонистік функция бірдей маңызды функция болып табылады. Оқу баланың көңілінен шығуы керек. Сонымен қатар, мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалар әлі де қызықтырмайтын нәрселерге назар аудара алмайды, сондықтан балаға қуаныш әкелмейтін оқу пайдалы болмайды [1].

Зерттеу өзектілігі:

Біздің өмірімізде балалар әдебиеті ерекше орын алады. Көптеген ғасырлар бойы балаларға арналған әдебиетке байланысты туындылар кең танымал болды, өйткені балалар ертегілерінде, ертегілерінде және әндерінде біз оның барлық көріністерінде өмірді көре аламыз. Балалар әдебиеті - бұл өнер. Өнер ретінде ол жалпыланған идеяларды жарқын, көркем формада - нақты образдарда көрсетумен сипатталады.

Балалар әдебиетінің үлкен танымалдылығына қарамастан, оны аудару саласы жақында сұранысқа ие бола бастады. 20 ғасырдың басына дейін балаларға арналған шығармаларды аударуға ерекше назар аударылды. Осы уақытқа дейін көптеген кітаптар аударылғаннан гөрі жай ғана бейімделген.

Әдебиетке деген сүйіспеншілік бала кезден басталады, демек оқуға деген сүйіспеншілік балалар әдебиетінен басталады. Көптеген мамандар балалар әдебиетін аудару кезінде кездесетін проблемалар аудармашыларды әрқашан қызықтырған. Балалар әдебиеті - бұл балалардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, авторлар жасаған жұмыстар кешені. Балаларға арналған шығармаларда олардың қызығушылықтары мен хоббилерін ескеру қажет. Көбіне ересектерге арналған шығармалар балалар әдебиетіне айналады. Мысалы, «Робинзон Крузо» Даниэль Дефо, «Дон Кихот» М. Сервантес, «Саяхат Гулливер» Джонатан Свифт және тағы басқалары [2].

Балалар әдебиетін аударудың ерекшелігі 16 жасқа дейінгі аудиторияны мақсаттаумен байланысты. Сондықтан әр жас кезеңіндегі топтардың әлемді қабылдауы, түсінуі мен хабардарлығына сәйкес аудару қажет. Балалар әдебиетін аудармашы тап болатын көптеген мәселелер бар. Бір жағынан, алғышарт - шығарманың мәні мен идеясын дәл жеткізу. Екінші жағынан, аудармашы «формальді әріптен» аулақ болу керек. Сонымен бірге түпнұсқа мәтінімен «еркіндікке қол жеткізу» мүмкін емес. Аударма түпнұсқа дереккөзінің ұлттық бояуымен қаныққан болуы керек, бұл шет тілді оқырманға аударылған автор стилінің өзіндік ерекшелігін ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы:

We called him Tortoise because he taught us.

Мы звали его Спрутиком, потому что он всегда ходил с прутиком [3].
(Н.Демурова жасаған Л.Кэрроллдың «Алиса ғажайыптар елінде» шығармасынан сөзойнатымды аударудың мысалдары.).

Аудармашыға суреттерді сенімді түрде жеткізіп қана қоймай, аударма тілінің лингвистикалық құралдарын қолдана отырып, оларды түпнұсқаға сәйкес қызықты әрі айқын етіп жасау қажет. Сонымен бірге аудармашы жалпы тіркестерді, немқұрайлылық пен тілдің қарабайырлығын қолданудан аулақ болу керек. Біздің ойымызша, Винни Пух әнінің аудармасы бұған айқын дәлел бола алады:

*How sweet to be a Cloud Floating in the Blue! Every little cloud
Always sings aloud* [4, с. 8].

Я Тучка, Тучка, Тучка,

А вовсе не медведь,

Ах, как приятно Тучке

По небу лететь (Б.В. Заходердің орындауындағы А.А.Мильннің «Винни Пухтың ертегілері және барлығы-барлығы» шығармасынан аударма мысалдары) [5, б.15].

Как приятно быть Тучкой,

Плавающая в небе!

Каждая маленькая Тучка

Всегда поёт вслух (сөзбе-сөз).

Бұл мысалда Б.В.Заходер рифма мен көлемді қолдана отырып, Винни Пухтың жайдары бейнесін шебер жеткізген. Сөзбе-сөз аударылған Винни Пухтың бейнесі енжар әрі жалықтыратын болған болар еді.

Балалар әдебиеті аудармасының тағы бір нақты компоненті «оқылымдылық» деп аталады. Аудармашы қайталануларды, рифма мен ономотопеяны, егер бар болса, балаларға арналған мәтінмен шебер жеткізуі керек. Бұл мәтіндер аудармашыдан лингвистикалық шығармашылықты қажет етеді және әрдайым сөзбе-сөз берілмейді:

"Hush!" said Owl to Eeyore. "Hush!" said Eeyore in a terrible voice to all Rabbit's friends-and-relations (A. Miln) [4, с. 40].

— Тсс! — сказала Сова, обернувшись к Иа.

— Цыц! — сказал Иа страшным голосом всем Родным и Знакомым Кролика (Б. В. Заходердің аудармасы) [5, с. 58].

Сөйлейтін атауларды, есімдер мен фамилияларды, топонимдерді, диалектизмдерді, кәсібилік пен неологизмдерді, салыстырмалы тіркестер мен метафораларды аудару да қиындық тудырады. Көбіне олар аударылатын тілде дәл ұқсастықтар болмайды, әйтпесе олар балаға түсініксіз болады. Сондықтан аудармашының сөздік қоры кең болумен қатар, идиомалық өрнектер мен мақал-мәтелдерді де білуі керек. Осылайша, есектің лақап аты (Винни Пухтың досы) «құлақты» емес, «Иа».

Eeyore. My dear friend Eeyore... (A. Miln) [4, с. 15].

Иа. Моему дорогому другу Иа-Иа (Б. В. Заходер аудармасы) [5, с. 24].

Ушастику. Моему дорогому другу Ушастику (сөзбе-сөз).

Кез келген балаларға арналған шығармада әзіл болатыны айдан анық. Сөзойнатым мен ойға сыйымсыздықтарды аудармашының оқырманға жеткізе отырып, күлкілі әсерге бөлей алуы - жақсы аударманың сәттілігінің кілті болып табылады. Тек шығармашыл әрі "креативті" кәсіби аудармашылар ғана мұндай қиын тапсырманы орындап шыға алады. Мысалы, Б. В. Заходер келесідегідей орындады:

*So Owl wrote... and this is what he wrote: НИПУ РАРУ
ВТНУТНДТН ТНУТНДА ВТНУТНДУ* (A. Miln) [4, с. 17].

*И Сова начала писать... Вот что она написала: «Про зря вля бя сдине
мраш дня про зра бя бя вля!»* (Б. В. Заходердің аудармасы) [5, с. 28].

Бұл мысалда аудармашы Үкінің сауатсыздығы мен оның қателіктерін шебер жеткізгендігін байқауға болады. Түпнұсқа тілде Үкі гендерлік ерекшелік бойынша еркек түрі болса, аудармада ұрғашы түрі. Егер аудармашы бұл ерекшелікке көңіл бөлмей, грамматикалық алмастыру жасамаған жағдайда балалардың түсінбеу жағдайы туындауы әбден мүмкін еді.

Балалар әдебиетінің маңызды сипаттамаларының бірі - қарапайым тіл. Тиісінше, аудармашының міндеті - ой презентациясының қарапайымдылығын сақтау. Тіпті К.И. Чуковский «Жоғары өнерде» жақсы аударманың басты критерийі - кітапты орыс тілінде жазылғандай оқу керек деп атап өтті (біз орыс тіліне аудару туралы айтып отырмыз) [6].

The Old Grey Donkey, Eeyore, stood by himself in a thistly corner of the forest (A. Miln) [4, с. 12].

*Старый серый ослик Иа-Иа стоял один-одинешенек в заросшем
чертополохом уголке леса* (Б. В. Заходер аудармасы) [5, с. 19].

Қорыта келе, балалар әдебиетімен жұмысты бастауды жоспарлап отырған аудармашы оның алдында болатын барлық қиындықтар мен жауапкершіліктерді нақты түсінуі керек. Оның әзіл-оспақ сезімі, әлемге ересек адам ретінде емес, балаша қарау қабілеті және балалардың дүниетанымына сәйкес және қарапайым, кейде тіпті аңғалдық, дүниетанымға сәйкес аударма қабілеті болуы керек.

ӘДЕБИЕТ

[1] Сәдубек С.Қ. Ағылшын тіліндегі ертегілерді қазақ тіліне аудару ерекшеліктері // Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ “Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Филология ғылымдары” сериясы. – 2020, №3. – 81-87 бб.

[2] Детское чтение и детская литература // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.

[3] **Алиса в стране чудес. Сказка Кэрролла. Перевод Н. Демуровой**
<https://www.miloliza.com/kerroll-skazki-pro-alisu-chitat/alisa-v-strane-chudes-skazka-kerrolla>

[4] Miln, A.A. Winnie-the-Pooh . – 52 с.

[5] Заходер, Б.В., Милн, А.А. Винни-Пух и Все-Все-Все.– М., 2003 – 285 с.

[6] Чуковский, К.И. Высокое искусство. Собр. Соч. в 6-ти т. Т.3 / К.И. Чуковский. – М., 1966. – 834 с.

REFERENCES

[1] Sadubek S.K. Agilshin tilindegi ertegilerdi kazak tiline a,udaru erekshelikteri (Features of translating English fairy tales into Kazakh) - Abylai han atyndaǵy QazHQjÄTU “Habarşysy ” ğylymi jurnalynyñ “Filologia ğylymdary” seriasy. - Series "Philological Sciences" of the scientific journal "Habarşysy " KazUIR & WL named after Abylai Khan.- 2020, №3. – pp. 81-87 [In Kaz]

[2] Detskoe chtenie i detskaya literatura. (Children's reading and children's literature.) Enciklopedicheskij slovar' Brokgauza i Efrona V 86 tomah (82 t. i 4 dop.). (Brockhaus and Efron Encyclopedic Dictionary In 86 volumes (82 volumes and 4 additional). - SPb., 1890 - 1907. [In Rus]

[3] Alisa v strane chudes. Skazka Kjerrolla. Perevod N. Demurovoj (Alice in Wonderland. Carroll's Tale. Translated by N. Demurova) - <https://www.miloliza.com/kerroll-skazki-pro-alisu-chitat/alisa-v-strane-chudes-skazka-kerrolla> . [In Rus]

[4] Miln, A.A. Winnie-the-Pooh. A.A. Miln – 52 p.

[5] Zahoder B.V., Miln A.A. Vinni-Puh i Vse-Vse-Vse (Winnie the Pooh and All-All-All.) – М., 2003 – 285 p. [In Rus]

[6] CHukovskij K.I. Vysokoe iskusstvo. (High art.). Sobr. Soch. v 6-ti t. T.3. - Collected Works in 6 volumes.Vol. 3. – М., 1966. – 834 p. [In Rus]

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Ермагамбетова А.С.¹, Иржанова С.Қ.²,

¹кандидат филологических наук, доцент,

²магистрант 2 года обучения, специальность «6М056 – Переводческое дело: синхронный перевод»

Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана,

г. Алматы, Республика Казахстан

e-mail: sadubek97@mail.ru

Аннотация. В статье анализируются проблемы, возникающие при переводе детской литературы. В ходе исследования выявлены особенности творческого подхода к переводу литературы для детей с учетом их возрастных особенностей (дошкольники, младшие школьники, подростки). Приведенные для анализа фрагменты из классической детской литературы и их переводы на казахский язык рассмотрены с позиций современных требований переводческой науки.

Ключевые слова. детская литература, перевод, английский, русский, грамматические замены.

FEATURES OF TRANSLATION OF CHILDREN'S LITERATURE

Ermagambetova A.S.¹, Irzhanova S.Q.²,

¹candidate of philological Sciences, associate professor,

²MA student, “6M056 – Translation studies” speciality

Ablai Khan KazUIR and WL,

Almaty, Kazakhstan

Abstract. The article analyzes the problems that arise in the translation of children's literature. The study revealed the features of a creative approach to the translation of literature for children, taking into account their age characteristics (preschoolers, junior schoolchildren, adolescents). The fragments from the classical children's literature presented for analysis and their translations into the Kazakh language are considered from the standpoint of the modern requirements of translation science.

Keywords: children's literature, translation, English, Russian, grammatical substitutions.

Статья поступила 05.04.2021